Jiří Nesiba

Úvod do sociální psychologie

Cesty k sociální efektivitě v době AI

PSYCHÉ

GRADA®

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Nesiba, Jiří, 1978-
Úvod do sociální psychologie : cesty k sociální efektivitě v době AI / Jiří Nesiba.
-- Vydání 1.. -- Praha : Grada, 2026. -- 1 online zdroj. -- (Psyché)
Anglické resumé
Obsahuje bibliografii a rejstříky

ISBN 978-80-271-8560-3 (online ; pdf)

* 316.6 * 159.95 * 316.472.4 * 004.8 * 316.6:001.891 * (048.8) * (0.034.2:08)
– sociální psychologie
– lidské chování
– interpersonální vztahy
– umělá inteligence
– sociálněpsychologický výzkum
– monografie
– elektronické knihy

316.4/.7 - Sociální interakce. Sociální komunikace [18]

Jiří Nesiba

Úvod do sociální psychologie

Cesty k sociální efektivitě v době AI

PSYCHÉ

GRADA®

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy
Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude ***trestně stíháno****.*
Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU a použití této knihy k trénování AI jsou ***bez souhlasu nositele práv zakázány****.*

Jiří Nesiba

ÚVOD DO SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE

Cesty k sociální efektivitě v době AI

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 10 646. publikaci

Recenzovali:
doc. PhDr. PaedDr. Eva Ambrozová, Ph.D., MBA
doc. PhDr. Mgr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M., MSc.

Odpovědná redaktorka Marie Uličná
Grafická úprava Antonín Plicka
Zpracování obálky Antonín Plicka
Počet stran 456
Vydání 1., 2026

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2026

ISBN 978-80-271-8561-0 (ePub)
ISBN 978-80-271-8560-3 (pdf)
ISBN 978-80-247-3377-7 (print)

Obsah

Předmluva **9**

1. Efektivní jednání **13**
1.1 Sociální psychologie jako věda **13**
1.2 Individuální a sociální svět **23**
1.3 Typologie osobnosti, skupiny a společnosti **26**
1.4 Vývoj sociální psychologie **37**
1.5 Sociálněpsychologická synergie **39**
1.6 Kolektivní inteligence **48**

2. Sociální svět **55**
2.1 Sociální facilitace a inhibice **55**
2.2 Sociálněpsychologická morfologie **56**
2.3 Filosofické zdroje sociálního antropomorfismu **63**
2.4 Tři základní vrstvy jednání a chování **74**
2.4.1 Mikrosvět 76
2.4.2 Mezosvět 80
2.4.3 Makrosvět 89

3. Metody sociální psychologie – verifikace, nebo falzifikace? **95**
3.1 Základní pojmy sociálněpsychologického výzkumu **95**
3.2 Etika sociálněpsychologického výzkumu **104**

4. Kvantitativní metody **107**
4.1 Měřitelné vztahy mezi sociálními jevy **107**
4.2 Experimentální výzkum **113**
4.3 Vybrané metody v sociální psychologii **114**
4.3.1 Dotazníkové šetření a měření postojů 114
4.3.2 Příprava statistických dat 117
4.3.3 Popisná (deduktivní) statistika 120
4.3.4 Induktivní statistika 123

5. Kvalitativní metody **137**
5.1 Interpretace sociálního světa **137**
5.2 Pozorování **139**

5.3 Komparativní kvalitativní metody **142**
5.4 Metody analogie a symbolické reprezentace **144**
5.5 Rozhovor **149**
5.6 Případová studie **158**

6. Vývojové etapy **161**
6.1 Vývin osobnosti, vývoj společnosti **161**
6.2 Homeostáze **167**
6.3 Socializace **170**
6.3.1 Sociální percepce, konstrukce a kognice 170
6.3.2 Sociální role vrozená, získaná, utvořená 176
6.3.3 My a oni 179
6.4 Individuace **181**
6.5 Osobnostní, kulturní krize a konflikty **188**
6.6 Deindividuace **190**
6.7 Sebevědomí **195**

7. Problematika identity **199**
7.1 Krize identity **199**
7.2 Biologická identita **203**
7.3 Kulturní identita **223**
7.4 Morální identita **229**
7.5 Mezigenerační identita **234**

8. Hodnoty, postoje, rozhodování **243**
8.1 Hodnoty a chování **243**
8.2 Jak zkoumat hodnoty **246**
8.2.1 Tři roviny etiky 246
8.2.2 Situační etika přítomnosti 251
8.2.3 Sociální etika minulosti 252
8.2.4 Transcendentní etika budoucnosti 255
8.3 Hodnotová orientace **259**
8.4 Postoje **264**
8.5 Rozhodování **267**

9. Vzorce chování a rituály **277**
9.1 Schémata a strategie jednání **277**
9.2 Stereotypizace a sebepojetí **285**
9.3 Rituály a chování **288**

9.4 Biologicky podmíněné rituály 293
9.5 Sociálně podmíněné rituály 294
9.6 Individuačně podmíněné rituály 297
9.7 Vznik instituce, příklad sociálního schématu 299

10. Autorita a leadership 305
10.1 Krize autorit 305
10.2 Autorita většiny 317
10.3 Formální autorita a konflikt autorit 321
10.4 Přirozená autorita 327
10.5 Charismatický leadership 329

11. Sociometrie a sociální sítě 333
11.1 Sociometrie 333
11.2 Komunikační sítě 337
11.3 Sociometrie v sociologii a psychologii 340
11.4 Sociogram 343
11.5 Sociomapování 349
11.6 Analýza sociálních sítí 352

12. Kvalita života 359
12.1 Kvalita života a pozitivní psychologie 359
12.2 Ctnosti a charakter 378
12.3 Životní stres 383
12.4 Kvalita života v digitálním světě 386

Závěr 393

Summary 395

Seznam zdrojů 397

Rejstřík věcný 431

Rejstřík jmenný 447

Předmluva

Předkládaná publikace vychází z autorových vysokoškolských přednášek. Kapitoly jsou zpracovány z interdisciplinární perspektivy a představují principy lidského chování v komplexních souvislostech. Přístup k popisu jednání a chování přesahuje standardní sociální psychologii a inspiruje se integrující filosofií. I samotná forma knihy je koncipována nejen jako studijní materiál, ale představuje pokus o sjednocující filosofickou teorii lidského jednání a chování. Cílem je ukázat základní principy, které vedou k efektivní spolupráci.

Je otázkou, zda ve spolupráci mezi lidmi nastal za poslední staletí pokrok ve srovnání s předchozí dobou. Čím více principy spolupráce zkoumáme, tím více se ukazuje, jak reálná spolupráce upadá, často úměrně technologickému pokroku. Pochopit principy spolupráce je aktuálnější dnes než v minulosti. Svět trpí řadou život ohrožujících rozporů, například svět demograficky roste, ale ubývá v něm přírodních zdrojů. Schopnost řešení se přenáší na další generace, na informační technologie a umělou inteligenci, tím se zbavujeme získávání zkušeností vnitřního duševního rozvoje. Přímé zkušenosti souvisejí s přijetím odpovědnosti za vývoj, a tak i za hledání řešení. Tradiční myšlení v minulosti hovořilo o kultivaci ušlechtilé povahy a budování charakteru, které vedou ke schopnosti spolupracovat s ostatními. Ještě na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 20. století byla spolupráce na takové úrovni, že by se mělo podařit přistání na Měsíci. Dnes se takový komplexní výkon jeví nereálně. Kde je chyba? Technologicky jako lidstvo rosteme, ale základní principy spolupráce se s narůstajícími problémy nerozvíjejí. Kniha se snaží ukázat, že základy chápání lidského jednání a chování leží v rozvoji lidského charakteru. Je vedena snahou ukázat přirozenou a integrující podstatu lidské spolupráce, lidského vývoje a rozvoje jedince a společnosti. To nazýváme sociální efektivitou, která se v současné době umělé inteligence (AI) dramaticky proměňuje.

Vystihnout hloubku a celkový obraz vztahu jedince, skupiny a společnosti do jednotného pohledu musí překročit rámec úzce pojatých a vědecky replikovaných názorů. Je třeba sjednotit popis vztahu přírody, člověka, skupiny a společnosti, aby věda o spolupráci byla praktickou vědou pomáhající chápat a následně řešit problémy. V moderní historii se pohledy velice různí – dospěli jsme k definici člověka dle jednoho vybraného kritéria, které dílčímu pohledu stačí. Člověk je tak *homo sapiens* (člověk rozumný, tj. člověk ovládající se), *homo domesticus* (člověk domestikovaný), *homo faber* (člověk pracující), *homo amans* (člověk milující), *homo credens* (člověk věřící), *homo transcendens* (člověk přesahují sebe sama), *homo viator* (člověk

putující), *homo sperans* (člověk doufající), *homo appetens* (člověk žádostivý), *homo expectans* (člověk očekávající), *homo quirens* (člověk hledající), *homo reciprocans* (člověk vzájemný), *homo imaginans* (člověk imaginativní) a mnoho dalších.

Filosofická inspirace je patrná z toho, že předložená práce stojí na specifickém teoretickém základě a není jen souborem samostatných témat. Nejedná se o výtah z nejrůznějších výzkumů a směrů. Naopak se publikace snaží o syntézu poznání na základě trojčlenné (či trojné) teorie. Člověk a sociální svět jsou zde popisovány organicky jako mikro-, mezo- a makrosvět. Sociálněpsychologický přístup staví na tzv. trinitárním přístupu, který ukazuje hierarchickou strukturu lidského rozvoje, který formuje naše chování: nejdříve jsme determinováni biologickým světem přírody (1), na který navazuje proces socializace jako kulturní vliv na chování (2). Tyto dvě roviny jsou doplněné třetím funkčním prvkem, tedy účelem, smyslem či posláním (řec. *entelechie*), který nazýváme transcendentní rovinou. Reprezentuje ji rozvoj lidského Já (3). Publikace ukazuje, že každá z těchto úrovní ovlivňuje sociálněpsychologický svět svým vlastním způsobem. Tyto tři roviny procházejí od kvantitativního až po subjektivně kvalitativní zkoumání. V knize je představena řada možností, jak s tímto trojným filosofickým pojetím pracovat i v sociální psychologii na základě současného stavu poznání. Tento přístup byl zvolen s ohledem na pokračující krizi sociálních věd, které se atomizují. Tradice sociálních věd provází stín, že „sociální teorie jsou do značné míry iluzorní hrou, kde pouze pro účely argumentace předstíráme, že se děje jenom jedna věc: v podstatě všechno redukujeme na karikaturu, abychom mohli odhalit zákonitosti, jež by byly jinak neviditelné. Výsledkem je, že veškerý skutečný pokrok v sociálních vědách má kořeny v odvaze říkat věci, které jsou v konečném důsledku komické. Aby se člověk něco dozvěděl o světě, musí jej zjednodušit. Problém nastává, pokud se lidé dopouštějí zjednodušování i dlouho po svém objevu“ (Graeber & Wengrow, 2024, s. 33).

Integrace věd je od dob Komenského *pansofie* či Solovjovy *sofiologie* stále aktuálnější. Německý filosof **F. Schelling** (1775–1854) požadoval existenci pevné teorie pro všechny vědy: „Hodnota věd a zájem o ně stoupá úměrně tomu, jak hlubokým a reálným způsobem jsou s to vztahovat se k nejvyšší ze všech věd, k filosofii. Ti, kdo se v politováníhodném neporozumění namáhají, aby svou speciální vědu co možná nejvíce odtrhli od filosofie, nevědí, co činí, poněvadž respekt, který jejich vědám náleží, je pouze následek toho, že je v nich jako následek dřívějšího vývoje filosofie přítomen právě tento vztah k vyššímu.“ (Schelling, 2010, s. 163–164)

Vědecké teorie jsou samy o sobě dokladem sociálního života. Změny paradigmat a pohledů na sociální realitu se vyvíjejí, jako se vyvíjí i celá společnost. Rakouský teoretik vědy **P. K. Feyerabend** (1924–1994) tvrdil: „I ty nejprogresivnější a zdánlivě nejzajištěnější teorie nejsou jisté, mohou být změněny nebo zcela svrženy pomocí

pojetí, které pyšné nevědění odhodilo na smetiště dějin, a každý názor se může stát východiskem jasných vysvětlení a plodných objevů. Tak se může dnešní poznání stát zítřejší pohádkou a směšný mýtus pevnou součástí vědy." (Feyerabend, 2001, s. 59) Tento dialog, integrita vědeckých pohledů a synergické doplňování směrů mohou být vznešeným úkolem současné sociální vědy. Nikoliv soupeření, ale symbióza a vzájemné doplnění vedou ke skutečnému praktickému nástroji, který umožní sociální efektivitu především v metodické oblasti. Proto by role vědců mohla přijmout funkci *komplementarity* (A. E. McGrath) či *konsilience* (E. O. Wilson). „Ještě nikdy nebyla příhodnější chvíle pro spolupráci mezi vědci a filosofy, a to zejména v mezních oblastech mezi biologií a společenskými vědami. Přibližujeme se novému věku syntézy" (Wilson, 1999, s. 16). Rakouský kvantový fyzik **E. Schrödinger** (1887–1961) vnímal důležitost propojování různých vědeckých cest mezi exaktními a společenskými vědami jako „rozrůstání mnoha rozmanitých vědních oblastí jak do šířky, tak do hloubky, které nás postavilo před dilema. Jasně cítíme, že teprve teď začínáme získávat spolehlivý materiál pro stmelení všech našich poznatků v jeden celek, avšak současně s tím se stalo pro jednu mysl téměř nemožné dokonale zvládnout více než jen jeho specializovanou část. Nevidím z tohoto dilematu jiné východisko, než že se někteří z nás odvážně pustíme do syntézy" (Schrödinger, 2018, s. 35). Jeho mladší kolega, taktéž nositel Nobelovy ceny za fyziku, **W. Pauli** (1900–1958) popsal nutnost integrace věd jako úlohu evropské kultury, protože „úděl Západu je spojit vzájemně oba základní postoje, na jedné straně kriticko-racionální, který chce porozumět, na druhé straně mysticko-iracionální, který hledá osvobozující prožitek jednoty. V duši člověka budou sídlit oba zároveň. Vzniká tak dialektický proces, o němž nevíme, kam povede" (Pauli & Jung, 2018, s. 107).

Světlá Hora, červen 2025

1. Efektivní jednání

„Je neuvěřitelné, kolik dobrých nápadů je denně zavrženo kvůli neschopnosti zvládat vzájemné vztahy."
John Paul Kotter

1.1 Sociální psychologie jako věda

Počátkem 20. století nastal po atomizaci vědeckého bádání do nejrůznějších specializací opačný ozdravný proces – vědy se začaly nenápadně zpět integrovat. Jednou z prvních byla právě sociální psychologie. Předmětem zájmu této nové vědy byly lidské vztahy. Vztahy nešlo postihnout redukovaným pohledem buď sociologie, nebo psychologie. Propojením vědy o jednotlivci s vědou o vztazích mezi lidmi vznikla počátkem 20. století interdisciplinární **sociální psychologie** (angl. *social psychology*). Rusko-americký sociolog **P. Sorokin** (1889–1968) k tomu dobově poznamenal: „Oba směry postupující z různých stanovisek zůstávají pro svou jednostrannost neúplné. Jeden bude přirozeně vždy zdůrazňovati spíše interakci individuí, druhý nátlak kolektivu. Oba jsou proto jednostranné a je nutno k plnému pochopení skutečnosti sloučiti jejich výtěžky." (Sorokin, 1936, s. 673) Složitost takové vědy plyne z toho, že se věnuje jedinci i společnosti, a proto má obecný, a tak i abstraktní předmět zájmu (DeLamater, 2006; Aronson, 2019; Kassin et al., 2022).

Lidské vztahy jsou natolik komplexním systémem, že jejich chápání vyžaduje rozšíření přístupů do nejrůznějších detailů. Poté je složité vše metodologicky a interpretačně sjednotit do ucelené vědy. Už jen rozdíl mezi vztahem chování (projev skupiny) a jednání (projev jednotlivce) nelze přesně definovat. Definice chování i jednání je obtížná, protože není zřejmé, vůči čemu ji přesně vymezit. Nelze se nechovat nebo nejednat. Jakýkoliv živý projev je chováním a jednáním. Za jednání či chování se považuje vědomá cílená a zvnějšku viditelná aktivita. Spánek býval běžně chápán jako opak vědomého chování, nové objevy však ukazují, že i ve spánku můžeme vědomě jednat, či dokonce komunikovat s okolím (tzv. lucidní snění). Naopak evidentní jednání v rozporu se zákonem ve stavu náměsíčnosti (spánku) nebývá posuzováno jako trestný čin (např. případ Kenneth Parks). To je evidentní rozpor. Věda má však být založena na důkazech, jednoticí teorii a jednotném předmětu zájmu. Ačkoliv toto bylo při vzniku sociální psychologie původním cílem (např. W. James,

G. H. Mead, C. H. Cooley, K. Lewin), zůstává nejasné, nakolik se to daří plnit. Sociální psychologie totiž ze své podstaty osciluje mezi zájmem o společnost a zájmem o jednotlivce. Nejjistěji se zabydluje někde „mezi", tedy v mezilidských vztazích (Aronson, 2012; Hogg & Vaughan, 2014).

Pochopení vztahů mezi lidmi bývá nejsložitější, ale zároveň nejbližší oblastí poznání. Každý je odborník na své vztahy, které jsou pro něj jedinečné. Zahrnují lidské emoce, myšlení, vůli, chování, výchovu, komunikaci, sociální zákonitosti, antropologický či biologický vývoj, ale i etiku, morálku, filosofii či náboženství. Toto všechno pro jedince, pro skupiny, ale i pro celou kulturu, společnost a civilizaci. „Na otázku, proč různí lidé řeší stejnou situaci různými způsoby, vystupuje do popředí interdisciplinární charakter sociální psychologie." (Kosek, 2004, s. 7) Sociální psychologie bývá označována za **nejkomplexnější vědu** (Feyerabend, 1962; Lakatos, 1970; Elm, 1975). Metodologicky se složitě určují hranice mezi tím, co je a co už není vědecké (tzv. **problém demarkace** mezi vědou a tzv. nevědou). Tato demarkace není ve vědě o jednání a chování jasně zřetelná, experimenty nelze opakovat za zcela stejných laboratorních podmínek (jak by věda vyžadovala), protože lidé se v čase neustále mění a žádný experiment nelze za stejných podmínek replikovat (Bloor, 1992; Popper, 1997; Gauch, 2003). V původním tzv. **tradičním myšlení** (G. Durant, H. Corbin) by se lidé intuitivně snažili pochopit nejdříve duchovní svět, ve kterém by hledali věčné formy a způsob, jakým ovlivňují konkrétní jednání. Za učebnici lidského chování by sloužila Homérova díla *Ilias* a *Odyssea* či Ovidiovy *Proměny* nebo starozákonní příběhy. Protože se v chápání lidského chování věda a umění dostávají k sobě velmi blízko, je zřejmé, že „i ta nejbeznadějnější idea se může na konci proměnit v základní princip, i sám nejzákladnější princip se může ukázat jako nejhloupější omyl" (Feyerabend, 2004, s. 106). Sociální psychologii každý člověk demonstruje svým osobitým životem a každý se tak stává největším odborníkem na svůj život. Sociální psychologie pak představuje analogii mezi vědou a životem samým. Proto má přímý aplikační potenciál v ekonomii, v marketingu, v politice, v poradenské, vztahové nebo organizační psychologii, v managementu či v sociálních terapiích.

Příklad

Jedním z diskutovaných problémů současných sociálních věd je jejich sporná objektivita. Sociální věda se dotýká určité interpretace světa samotných badatelů, kteří výzkumem předávají své vidění světa, tzv. **světonázor** (něm. *Weltanschauung*). Dnes se toto projevuje jako **angažovaná věda** (angl. *engaged science*). Angažovaná věda je kritické označení výzkumných prací, které se angažují ve prospěch určité interpretace.

Ta nemusí být ověřitelná, ale bývá společensky přijatelná (např. kulturní či politické interpretace, vědecká móda publikovat populární témata, např. **Sokalova aféra** koncem 20. století). Experimenty s úspěšným publikováním vědecky angažovaných studií ukazují na rizika, že sociální vědy bývají náchylnější k vlivu charakteru badatele či tlaku sociálního světa na výsledky výzkumu, který se poté replikuje a používá k potvrzování určitých politických rozhodnutí. Američtí vědci **P. Boghossian** (nar. 1966), **J. A. Lindsay** (nar. 1979) a **H. Pluckroseová** (nar. 1974) vytvořili experiment, kdy posílali do odborných časopisů nepravdivé výsledky údajných výzkumů, které pomáhaly určité sociální interpretaci světa (problematika queer, rasové předpojatosti, genderové a sexuální předsudečnosti). Experiment byl veden s cílem ověřit, zda nepravdivé, ale angažované články projdou snáze recenzním řízením a budou jednodušeji přijaty k publikování. Ukázalo se, že studie, které byly v souladu s většinovým názorem redakčních rad o tzv. **sociální křivdě** v problematice menšin (angl. *social grievance*), potvrzují už samy o sobě oprávněnost k publikování. Většina těchto angažovaných studií nebyla objektivně kriticky hodnocena a redakční rady je doporučily k otištění.

V sociálních vědách se proto hovoří o **angažované teorii** (angl. *engaged theory*). Podle angažované teorie smysl zkoumání sociálních jevů komplexního světa nemá význam, pokud se zaměřuje pozornost na abstraktní neosobní roviny (např. jako hledání abstraktních struktur). Smysl sociálněpsychologického výzkumu by měl z dobré vůle přispívat svým bádáním k řešení konkrétních problémů a nikoliv problémy vytvářet. Badatel má za úkol hledat v konkrétních případech řešení, má popisovat nefunkční a škodlivé aspekty, které brání rozvoji společnosti a jejích členů. Sociálněpsychologický výzkum má smysl pouze tehdy, pokud přispívá k dlouhodobému rozvoji společnosti i jedinců a pokud řeší nejen pozitivní, ale i negativní důsledky (Manfred & Paul, 2019).

Sociální psychologie jako samostatná věda vznikla na amerických a britských akademických pracovištích. V experimentálním přístupu si tato pracoviště stále drží světovou dominanci (Jahoda, 2007; Faye, 2012; Kruglanski & Stroebe, 2012). Nejcitovanější sociální psychologové pocházejí buď přímo z USA či Velké Británie, nebo jsou spojeni s tamními univerzitami. Většina světových odborných periodik vychází také v těchto zemích, např. z padesáti nejlépe hodnocených odborných časopisů v roce 2024 podle databáze Elsevier (SCImagoJR) jsou jen čtyři vydávané mimo USA a Velkou Británii. Mezi tato nejlépe hodnocená periodika patří např. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, *Nature Human Behaviour* nebo *Personality and Social Psychology Review*. Pojmy sociální psychologie vycházejí takřka výhradně jen z anglické terminologie. Proto se

v textu snažíme doplňovat odborné výrazy v českém jazyce o anglické ekvivalenty. Experimentální metody skupin vzešlé z tohoto prostředí se staly ve 20. století hlavními metodami celé vědy (Abelson et al., 2003; Rogers, 2003; Humphrey & Argile, 2015). Od 21. století se do hlavního proudu sociální psychologie dostávají nové přístupy, které souvisejí s důrazem na integrovanější chápání, a prosazují se nové komplexní pohledy (včetně etiky a estetiky). Osvěžením a inspirací jsou i přístupy z jiných kulturních tradic, než je ta anglosaská (západní), které zkoumají vztahy mezi lidmi ze širšího pohledu (mezi všemi můžeme uvést ruskou, polskou či nizozemskou školu sociální psychologie, které vyjma požadavku na experimentální objektivnost pracují i s originálními teoriemi založenými na vlastní kulturní tradici, jmenovitě např. L. Vygotskij, H. Tajfel, K. Dąbrowski, A. Nowak, A. A. Verbitský, N. Krogius, B. Lievegoed, F. Trompenaars aj.).

Sociální psychologie hledá **základní principy vztahů mezi lidmi** (**interpersonální vztahy**), tedy z čeho vztahy vznikají, co je nejvíce ovlivňuje, jaký mají význam pro vývoj jedince a pro vývoj společnosti. Zkoumá, zda lze chování jednotlivce, skupiny či kultury predikovat. Tyto postupy propojují sociální psychologii i s filosofickým přístupem a obecnými kvalitativními metodami, kde role experimentu není natolik dominantní. Sociální psychologie v sobě integruje více vědeckých postupů, aniž by sama jako věda nějakou vlastní jednotnou a akceptovanou metodiku měla. Zároveň požaduje, aby byla vnímaná jako **evidence-based věda** (tj. věda podložená důkazy). Sociální psychologie nemá předem jasně definovaný předmět výzkumu, protože se pohybuje ve třech světech – u jednotlivce, skupiny a společnosti. Zkoumá navíc všechno v interakci. Tato neukotvenost sociální psychologie vede k riziku vědeckých diskreditací, např. při replikaci sociálněpsychologických experimentů z minulosti se (při opětovných pokusech) ukazují odlišné výsledky, než jaké byly v původně publikovaném výstupu. Co je důvodem těchto rozdílných výsledků? Pokud pomineme možnost záměrného omylu, tak svoji roli hrají kulturní omezení, změna doby a nálady, znalostí, schopností společnosti (sociologie hovoří o *kolektivním vědomí*, které se postupně mění). Proto se dnes začíná hovořit o tzv. **replikační krizi** (angl. *replication crisis*). Právě nejasně metodicky i zaměřením výzkumu je sociální psychologie zasažená nejvýrazněji (např. Pashler & Wagenmakers, 2012; Świątkowski & Dompnier, 2017). Replikační krize výzkumu může být však i příležitostí. Nově lze definovat oblasti výzkumu a metody, které pomohou krizi překonat novým vědeckým přístupem k mezilidským vztahům (Korbmacher et al., 2023).

Mezi další krize sociální psychologie patří i tzv. **publikační krize** (angl. *publishing crisis*). Vědci se snaží dosáhnout významných statistických výsledků zkoumaných jevů, proto mohou data „upravovat". Pozitivní výsledek výzkumu se ve vědeckých časopisech cituje více než výsledky bez nalezených statistických vztahů, tzv. **vědecká datová**

fabrifikace (angl. *scientific data fabrication*). Věda se stává předmětem znepokojující kritiky i kvůli její angažovanosti ve prospěch skrytého komerčního či politického pozadí, tzv. **angažovaná věda** (angl. *engaged science*). Proto se objevují nové termíny, jako jsou **akademický kapitalismus** (angl. *academic capitalism*) a **komodifikace výzkumu** (angl. *research commodification*) či přímo **záměrné vědecké podvody** (angl. *scientific misconduct*). Sociální psychologie je jednou z nejvíce aplikovatelných vědeckých oblastí sociálních věd. Proto je riziko neetického zneužití veliké. To se netýká jen aplikace znalostí pro komerční a politické využití (např. při spotřebitelském rozhodování či politických preferencích), tato rizika zneužití se v dnešní online době virtuálně propojeného světa zvyšují. Rostoucí vliv umělé inteligence formuje lidské chování stále hlouběji. Vědecké studie o chování člověka bývají často redukované na výzkum nejrozvinutějších kultur současné civilizace. Ve vědě se dokonce vžil ironický akronym **WEIRD** (angl. *Western, Educated, Industrialized, Rich and Democratic populations*). Tento akronym v překladu znamená, že výzkumy jsou „divné", protože neodpovídají komplexnosti lidského chování a jednání. Přenášení poznatků o jednání ze západní kultury na jiné kultury či ze současnosti do minulosti proto vykazuje vysoká rizika omylu. Dominance výzkumů západní populace ústí v omezenou znalost chování z jiných kulturních okruhů, a tak kultury jako celku. Na jednání a chování mají vliv historické souvislosti, hodnoty, vývoj jemných sociálních vztahů mezi mikro-, mezo- a makroúrovněmi. Tomu se však při WEIRD výzkumech dostatečná pozornost nevěnuje. Zkoumání vzájemných vlivů vyžaduje nejen interdisciplinární, ale i dlouhodobé sledování, které však nemá podporu v současném zvyšujícím se tlaku na aplikaci krátkodobých sociálních analýz do oborové praxe (např. spotřebitelské rozhodování). Rizika vlivu vědy, včetně sociálních věd, na sociální život společnosti se označují jako **scientokracie**.

Běžný život nás učí, že určité chování a jednání se vyplácí a jiné nikoliv. Některé chování je krátkodobě efektivní, ale z dlouhodobého hlediska se ukáže jako kontraproduktivní (např. zklamat něčí důvěru pro krátkodobou výhodu se dlouhodobě nevyplácí). **Sociální efektivita** (angl. *social effectiveness*) je pojem, který byl v polovině 20. století spojován s řídicími rolemi v organizacích, např. jak může vedoucí pracovník efektivně řídit svůj tým, jak nastavit manažerské principy vedoucí k efektivním mezilidským vztahům či jak dosahovat rovnováhy mezi pracovním a osobním životem. Sociální úspěšnost může být definována v klasické verzi jako „schopnost, která se skládá z naučených návyků a dovedností, které lze získat praxí. Jedním z aspektů sociální úspěšnosti je umění řídit a vést druhé. Tuto schopnost je možné se naučit, není vrozená a je otevřená všem lidem" (Link, 1944). Ve čtyřicátých a padesátých letech 20. století byla teorie sociální úspěšnosti spojována s požadavky na speciální schopnosti řídících pracovníků (např. předat zkušenost z armády, uplatnit tradice

hierarchicky řízených mezinárodních vztahů i v hierarchii organizace). V současné době se na sociální úspěšnost díváme komplexněji. Společnost se změnila a přístup k efektivitě práce s lidmi je třeba změnit také. Sociální efektivita se spojuje s možnostmi tzv. **sociálních dovedností** (angl. *social skills*), s terapeutickými přístupy rozvoje osobnosti, ale také s týmovými dovednostmi. Pochopení sociální efektivity zde rozšiřujeme i o pojem synergie, který se zaměřuje na **dlouhodobou sociální efektivitu**. Takto pojatá sociální efektivita musí být propojena s širším kontextem. Může se jednat o celoživotní filosofii či životní styl. Chorvatsko-rakouský sociolog **I. Illich** (1926–2002) hovořil o sociální efektivitě jako o tzv. **konvivialitě** (angl. *conviviality*). Konvivialita je družnost, sociabilita či přátelské pobývání, tento termín byl používán pro popis společenské přátelské atmosféry při přípravě či konzumování pokrmu mezi přáteli ve Francii 19. století. Konvivialita je úzce spjata s pojetím sociální efektivity. Sociální efektivita bývá vysvětlována z hlediska schopnosti jednotlivce identifikovat, pochopit a vybudovat efektivní sociální okolí, které může přinést co nejdelší prospěch jednotlivci i ostatním. Sociální efektivitu znají vedoucí pracovníci v prostředí organizace (Magnusen & Perrewé, 2016), kteří dokáží harmonizovat sociální svět a zároveň jej řídit (Martin et al., 2017). Stručně řečeno se jedná o snahu nalezení takového způsobu jednání mezi jedincem a okolím, který je prospěšný z dlouhodobého hlediska pro obě strany.

Skeptické přístupy tvrdí, že díky složitosti současného globálního světa se sociální efektivitě v mezilidských vztazích na rozdíl od našich předků vzdalujeme (např. R. Guénon, A. Huxley, G. Durand, F. Schuon, M. Heidegger, E. Fromm, A. Næss, U. Beck). Možnosti aplikace sociální efektivity je tedy důležité chápat v širším rámci vývoje civilizace a interdisciplinárním vědeckém propojování. Základní principy sociální efektivity, které jsou v této knize postupně rozvíjeny, vyplývají z filosofického konceptu, jenž popisuje člověka jako integritu **vůle**, **citu** a **rozumu**. Všechny tři složky ovlivňují nejen jednotlivou osobnost, ale i skupinu a společnost. Teprve jejich vzájemná harmonie vytváří integritu. Sociální efektivita v osobním jednání proto vyžaduje:

- schopnost transformovat biologické predispozice života na tzv. **dobrou vůli** a touhu porozumět druhým lidem a zkoumanému problému;
- rozvíjet porozumění, tedy rozvíjet tzv. **cit pro věc** a tento cit kultivovat (kultivovat biologické emoce k rozvoji sociálních emocí), což vede k empatii, schopnosti porozumět sympatii a antipatii v mezilidských vztazích (tj. chápat socializační faktory);
- rozvíjet morální usuzování (morální **rozum** či morální představivost), schopnost dlouhodobějšího chápání souvislostí důsledků lidského jednání a smyslu chování (práce s transcendentním rozvojem, tzv. individuace jedince).

Jak bude v následujících kapitolách uvedeno, každá z těchto složek rozvíjí různé dílčí schopnosti, vlastnosti či charakter. Proto lidské chování odpovídá i tomu, zda je formováno tím, co se dříve nazývalo **ctnosti** (integrující složky společnosti), či zda dominuje jen subjektivní motivace (tj. rozkládající složky interpersonálních vztahů), kterou lidé dříve nazývali **neřestmi**.

Vztahy mezi vůlí, citem a rozumem se rozvíjejí během života jednotlivce, ale i skupiny a civilizace. Postupně se biologické determinanty prvotního boje o přežití doplňují o rozvoj vyšších sociálních emocí (cit) a následně nastává rozvoj rozumových (kognitivních) složek. Prostorově lze rozdělit sociální roviny na tzv. mikro-, mezo- a makroprostředí (jedinec, skupina a společnost). Teprve integrací časových a prostorových vztahů a pochopením jejich vzájemných vlivů můžeme dospívat k poznatkům, které vedou k jistotě poznání.

Příklad

Pro to, co dnes chápeme jako sociální efektivitu, používal dříve český jazyk termín **svornost**. **J. A. Komenský** (1592–1670) doporučoval v době počínající vědecké a náboženské roztříštěnosti upozorňovat na důležitost svornosti. „Svornost je duchovní tmel udržující pohromadě všechny údy společnosti. K zachování svornosti je nezbytný pořádek mezi lidmi a činy" (Komenský, 2022, s. 139). Sílu svornosti v praxi prokázala řada společností a skupin, např. československí legionáři se drželi hesla „Ve svornosti síla". Termín svornost je překladem latinského slova *concordia*, které přešlo do latiny z řeckého slova *harmonia*. Bohyně Harmonia byla dcerou bohyně Afrodity (tj. bohyně citu) a boha války Área (tj. boha vůle). Harmonia uměla vyvážit vztah citu a vůle pomocí vlastního rozumu. Pokud harmonie nenastane, jednajícího může zachvátit hrůza (řec. *deimos*) či strach (řec. *phobos*), což byla jména jejích bratrů. Svornost se objevuje symbolicky i v křesťanské tradici. Vzor jednání je založený na harmonii mezi vůlí, citem a rozumem. Tímto způsobem můžeme interpretovat výzvy z Nového zákona, např. *milovat* (tj. zušlechtit vlastní pudy) *druhého* (tj. altruistický prosociální přístup) *celým srdcem* (tj. cit), *celým rozumem* (tj. rozum) *a ze vší síly* (tj. vůle) (např. Mar. 12:33, Mt. 22:34–40).

Sociální psychologie zkoumá psychologickou stránkou sociálních jevů, tedy vlivy sociálních souvislostí života na prožívání a chování lidí. „Sociální psychologie se zabývá člověkem v sociálních souvislostech jeho života, zejména pak zkoumáním, jak tyto sociální souvislosti života působí na jeho osobnost (vlastnosti, charakteristiky,

individuální svéráz, životní postoje, názorové orientace), vývoj a rozvoj, chování a jednání, výkony, kondici, zdravotní stav, začleňování, sounáležitost s druhými." (Helus, 2007, s. 13) Dle Myerse (2016, s. 8) je „sociální psychologie vědecké studium toho, jak lidé přemýšlejí o jiných lidech, jak je ovlivňují a jaký k nim mají vztah". V definici standardní klasické učebnice sociální psychologie se „jedná o vědu mezi individui. Tím se odlišuje od jednostranné sociologie i od řady dílčích psychologických směrů" (Herkner, 1993, s. 11).

V této komplexitě výzkumu existuje riziko, že badatel nevědomky spadne do tzv. **iluze explanační hloubky** (angl. *illusion of explanatory depth*). Jedná se o typ gnoseologického omylu (angl. *cognitive bias*), při kterém složitý systém sociálních a psychických stavů chápeme a vysvětlujeme jen vnějšími projevy či jedním redukovaným pohledem. Abychom dokázali integrovat základní principy, nelze pominout morální vývoj člověka, skupiny (společnosti) a kultury, který uplatňuje zásadní vliv na lidské chování. Základním přístupem je vysvětlení rozvoje na základě tří stádií – přírodně-biologická rovina (1), kulturní rovina (2) a transcendentní rovina (3). Proto se současná věda snaží nové poznatky integrovat pod nové pojmy, jako je *antropocén*, *sociální singularita* nebo *sociální paradigma*.

Na druhé straně vede nauka o duševním životě jedince bez znalosti jeho sociálního prostředí k omezeným výsledkům, protože „předmětem psychologie je psyché, je ale bohužel i jejím subjektem" (Jung, 2001, s. 21). Sociologie může dospívat k formálně správným, ale obsahově banálním tvrzením, např. že „termín společnost je vlastně fiktivní zkratka" (Keller, 1997, s. 11). Integrálním propojením obou pohledů (psychologického i sociologického) vznikla věda, která integruje sociálněpsychologické přístupy do komplexního pohledu. Tuto komplexitu vyjádřil americký sociolog **Ch. W. Mills** (1916–1962): „Život jednotlivce ani dějiny společnosti nelze pochopit, nepochopíme-li obojí současně." (Mills, 1968, s. 7) Složitost sociální psychologie ale trefně vyjadřuje i lidová moudrost, např. že *když dva dělají (myslí) totéž, není to totéž*. Všechny souvislosti a aspekty vztahu mezi dvěma (a více) lidmi nelze vysvětlit jen vědecky. Každý jedinec je nositelem odlišných biologických znaků, odlišných duševních pochodů, odlišného rozvoje, žije v odlišných prostředích a v různé době. Obecné principy se hledají složitě, pokud zůstaneme jen u redukovaného přístupu.

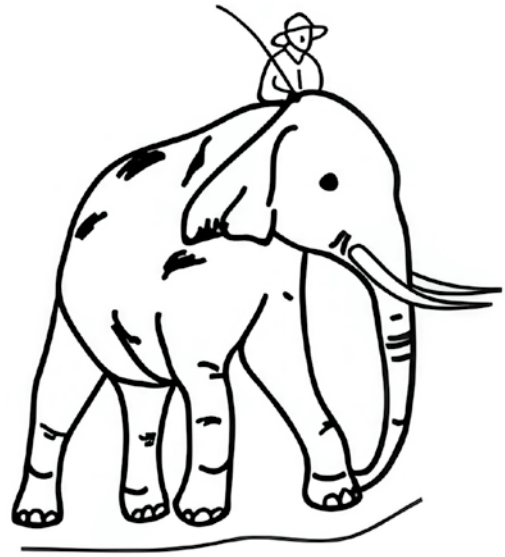
Pokud bychom si pomohli etymologickým pojmem, samotný výraz *společnost* lze přeložit jako to, co mají lidé *společné*. Toto společné ale nelze měřit ani vážit. Každá věda má svá oprávnění právě díky tomu, že má pevně daný koncept výzkumu, metod, cílů, smyslu, který komunita vědců přijímá jako **paradigma** (z řec. *paradeigma*, vzor, model, tedy obecně přijímané schéma myšlení). Paradigmata jsou koherentní, bezrozporné a tradici budující vědecké přístupy k dané problematice. Paradigmata

se podle amerického sociologa **T. S. Kuhna** (1922–1996) mění jen těžce, a to pomocí tzv. **vědecké revoluce**. Pokud řešíme vztahy mezi lidmi jen formálně, chladně a vědecky, ocitneme se rychle v neživých tvrzeních, která mají popisovat život. Umělecká zkratka a zážitek bývají k pochopení principů života blíže. Proto množství navzájem protichůdných teorií sociálních věd o lidském jednání odpovídá náladě doby (Kuhn psal o vědeckých revolucích v době reálných studentských revolucí). Roztříštěnost sociálních věd vede nakonec k otázce, zda „paradigma sociální vědy vůbec mají" (Kuhn, 1997, s. 15).

Sociální psychologie naopak otevírá možnosti propojování obecné psychologie, vývojové psychologie a psychologie osobnosti, stejně tak jako sociologických teorií (sociální interakcionismus, teorie konfliktu, strukturální sociologie). Sociální psychologie však integruje i řadu dalších příbuzných disciplín, které se rovněž zabývají studiem sociálních jevů (především antropologie, pedagogika, ekonomie). Sociální psychologie má možnost integrovat i další přístupy k poznání vztahu jedince a společnosti, a tím je morální rozvoj.

Pro demonstraci komplikovanosti vztahu biologických determinantů lidské přirozenosti a sociálních vztahů lze použít symbolické vyobrazení amerického sociálního psychologa **J. Haidta** (nar. 1963), který jej vyjádřil na příměru jezdce na slonovi. Jezdec reprezentuje lidský rozum, který umožňuje schopnost předvídat důsledky jednání. Slon reprezentuje biologickou determinaci jedince (např. primární lidské emoce). Jezdec může slona učit a cvičit (tj. rozvíjet svoji biologickou determinaci). Jezdec kultivuje osobnost a tvoří si tím ke zvířeti vztah. Trénuje vůli. Cesta, po níž oba jedou, reprezentuje následně vnější sociální prostředí, kterému se jezdec snaží slona přizpůsobit. Kombinací těchto tří prvků lze podle Haidta posuzovat lidské chování. Pokud redukujeme výzkum jen na jeden prvek, dostaneme jen redukovanou odpověď.

Redukovaným přístupem k interpersonálním vztahům vzniká nedorozumění o povaze sociálního a duševního světa. „Neexistuje podobnost mezi chováním jednotlivců a fungováním společnosti." (Keller, 1992, s. 113) Tento předpoklad se změní, pokud změníme perspektivu. Jako výraz odporu proti sjednocujícím teoriím o chování mezi jedincem a společností (např. hegelianismus) byl každý pokus odsouzen jako ideologie. Dominantní byla představa neurčitosti v sociálních vztazích, které svojí komplexností neumožňují předvídání. „Když se věda rozhlédne, vypadá to, že chaos je všude, protože chaos proráží hranice, které oddělovaly vědecké disciplíny." (Gleick, 1996, s. 11) Do 19. století se vědecký, umělecký a náboženský pohled sjednocoval. Svět byl tradiční a předvídatelný (tzv. uzavřený svět). Teorie kultury, společnosti, filosofie dějin či života jedince a jeho vnitřních myšlenkových pochodů zkoumají odlišné vědy, které dospívají k rozdílným poznatkům.

Obr. 1 *Symbolické znázornění problematiky sociální psychologie*
Zdroj: vlastní zpracování dle Haidta (2014)

Proto lze do současné představy chaosu navrátit principy, které sjednotí náš pohled a harmonizují sociální, přírodní i osobní život. „Vědecké myšlení rezignovalo na jakékoliv úvahy, jež se opírají o hodnotové koncepty, jako jsou dokonalost, harmonie, smysl a cíl, a nakonec vede k úplnému rozchodu světa hodnot a světa faktů." (Koyré, 2004, s. 14)

Všechny sociální jevy ale nemusejí být náhodné. „Pochopení komplexity života je největší výzvou, která stojí před moderní vědou. Když pochopíme život uspořádání života na naší planetě, máme klíče k zabezpečení její budoucnosti. Pochopení toho, jak je uspořádáno živé lidské tělo, může napomáhat k jeho léčení, přijde-li nemoc. Pomohlo by nám podobné pochopení komplexity lidských společností pomoci předvídat nepokoje, občanské rozbroje a války." (Coveney & Highfield, 2003, s. 25) Toho, že nějaký vztah mezi jednáním jedince a společnosti existuje, si všímala tradičně filosofie (např. Nesiba, 2022a). **I. Kant** (1724–1804) vystihl koncem 18. století vztah jedince a společnosti v souladu s jeho osvícenskou vírou v univerzální společenské principy. Vyzdvihl zákonitosti přírody, společnosti a náboženských představ analogicky jako proces „zrání". Jedinec a společnost se navzájem ovlivňují a tyto vlivy nejsou náhodné, podobně jako v osobním životě zrajeme a důsledky našich rozhodnutí z mládí se projevují často s velkým časovým odstupem, o to důsledněji ve stáří.

Hlavní myšlenky I. Kanta (2013, s. 9–22) zní:

- Všechny přírodní vlohy tvorů jsou určené k tomu, aby se úplně a účelně rozvinuly, u člověka jako u jediného rozumného tvora se mohou rozvinout plně v rodu, nikoliv jen v jednotlivci (1. a 2. věta).
- Příroda umožnila rozvoj všech schopností člověka díky citu antagonismu k ostatním, ale zároveň citu pro akceptování společných norem – tzv. nedružná družnost (4. věta).
- Je třeba zpracovat všeobecné dějiny tak, aby se ukázal plán přírody, který směřuje k občanskému sjednocení lidského rodu, tento záměr je třeba považovat za možný a potřebný. Vodítkem je znázornit agregát jednotlivého lidského jednání ve velkém systému (9. věta).

1.2 Individuální a sociální svět

Nejznámější filosofická definice člověka říká, že **člověk je tvor společenský** (řec. *zóon politikon*). V předvědeckém pojetí, kdy tato definice vznikla, byl člověk chápán jako střed vesmíru, a to jak fyzicky (geocentrismus), tak duchovně (stál mezi hmotou se zvířecím světem dole a světem bohů nahoře). Člověk balancoval na hraně mezi pádem a vzestupem. Proto společenské uspořádání a vztahy mezi lidmi měly být odrazem a úctou božským zákonům. Pokud lidské chování vyjadřovalo respekt k principům, lidé věřili, že i lidské vztahy budou harmonické. Mýty i pohádky ukazují, že lidské chování bylo vždy po zásluze odměněno či potrestáno podle toho, jak lidé ctili božské principy správného a nesprávného chování. Chování bylo posuzováno podle těchto principů. Původní svět nebyl antropocentrický, jak sociální věda chápe předvědecký svět. Dříve člověk upíral pozornost k bohům, kteří reprezentovali ctnosti a hříchy. Tyto vzory pomáhaly lidské vztahy kultivovat a udržovaly harmonii ve společnosti. Dříve byla nálada spojená s vyšší mírou odpovědnosti k udržování harmonického principu ve společnosti, přírodě i k bohům.

Sociální psychologie vznikla jako abstraktní věda, která zkoumá dílčí principy a techniky, pozorování, experimenty, zda lze v mezilidských vztazích najít měřitelné aspekty. Vytvářela řadu přístupů, jak objektivně lidské chování zkoumat, čímž však rozdrobila původní celistvý obraz člověka, společnosti a přírody. Člověk měl v původním předvědeckém světě odpovědnost a úkol (osud) správně řídit mezilidské vztahy a život mezi přírodou a bohy. Britský historik **N. Ferguson** (nar. 1964) tvrdí, že rozdíl mezi současným a dřívějším chápáním mezilidských vztahů symbolicky

vyjadřuje přechod komunikace „od věže k náměstí". Současné způsoby horizontální komunikace (např. sociální síť) jsou reprezentovány náměstím. Věž symbolizuje dřívější společenskou hierarchii od bohů k lidem (od věčných principů etiky a udržitelnosti k pomíjivému dočasnému jednání) (Ferguson, 2019).

Pro popis společenských vztahů se v současnosti používá neutrální termín **sociální síť** (po vzoru internetových sociálních sítí). Termín sociální síť je analogické označení současných vztahů, jak je chápeme. Samotné označení vyrostlo a globálně se rozšířilo z anglosaského prostředí koncem sedmdesátých let 20. století pro potřeby metrické analýzy mezilidských vztahů (J. L. Moreno, S. Milgram, H. White, M. Granovetter, B. Wellman). Sociální sítě jsou metaforou popisu mezilidských vztahů. O co více lze technicky zpracovat v době online sociálních sítí vizualizace a grafy sítí, o to méně lze chápat kvalitu vztahů (viz kap. 11). Mezi tři úrovně sociálních sítí, ve kterých se sledují mezilidské vztahy, patří:

1. **Mikroúroveň –** sociální sítě reprezentují vztahy mezi dvěma lidmi.
2. **Mezoúroveň** – sociální sítě reprezentují vztahy v organizaci, v sociální bublině, ale i **náhodně rozprostřené sítě** (angl. *randomly distributed networks*) či **sítě bez škálování** (angl. *scale-free networks*, např. evoluce sítě podle chování na internetu či rozsah citování, např. Barabási–Albert model).
3. **Makroúroveň** – sociální sítě reprezentují celé komplexní chování populace či ekonomiky.

V polovině 20. století se pro sociální prostředí používalo označení nikoliv sociální síť, ale **sociální pole** (např. sémantické či symbolické). Nálada doby po vzoru objevů kvantové fyziky a elektromagnetického vlnění změnila způsob, jakým byly společenské vztahy popisovány. Předtím se o sociálním světě a mezilidských vztazích mluvilo na základě lingvistického vzoru jako o **sociální struktuře** (celá doba první poloviny 20. století se označuje v myšlení jako lingvistický obrat). V 19. století se používal termín **sociální organismus** podle darwinistické inspirace a díky přenesení do sociálních věd. Nicméně po zneužití takové terminologie totalitními režimy se toto označení vytratilo. Klasická sociologie 19. století využívala označení **sociální** (**ekonomické**) **třídy**. Inspirací byly klasifikační systémy osvícenství, protože třídy reprezentují vertikální strukturu (např. vládnoucí třída a třída ovládaných). V 18. století se hovořilo o rozdílných **sociálních stavech**. Ve starších dobách bylo členění založeno na příslušnosti ke klanu, rodině či rodu.

Jaké důvody vedou k tomu, že naše vnímání sociálního světa přechází z paradigmatu do paradigmatu? Jedná se o hlubší procesy vnímání světa. Sociální svět se mění, podobně jako se mění kognitivní schopnosti, myšlení, vztah individuality

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázku z knihy ***Úvod do sociální psychologie*.**
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.